

Електронне наукове фахове видання "Ефективна економіка" включено до переліку наукових фахових видань України з питань економіки

Ефективна ЕКОНОМІКА

Дніпропетровський державний аграрно-економічний університет



№ 7, 2012 [Назад](#) [Головна](#)

УДК 336.713:005.334.4

*І. С. Кашка,
аспірантка кафедри банківської справи,
ДВНЗ «Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана»*

БАНКРУТСТВО ТА ФІНАНСОВЕ ОЗДОРОВЛЕННЯ БАНКІВ

И. С. Кашка
БАНКРОТСТВО И ФИНАНСОВОЕ ОЗДОРОВЛЕНИЕ БАНКОВ

I. S. Kashka
BANKRUPTCY AND FINANCIAL RECOVERY OF BANKS

В статті досліджується спосіб проведення фінансового оздоровлення комерційних банків, особливості його застосування, основні причини та наслідки банкрутства.

Ключові слова: фінансове оздоровлення, неспроможність, платоспроможність, санація, банкрутство, реорганізація, ліквідація.

В статье исследовано способ проведения финансового оздоровления коммерческих банков, особенности его применения, основные причины и последствия банкротства.

Ключевые слова: финансовое оздоровление, несостоятельность, платежеспособность, санация, банкротство, реорганизация, ликвидация.

In the article explores the way of financial recovery of commercial banks, main causes and consequences of bankruptcy.

Key words: financial recovery, insolvency, solvency, sanitation, bankruptcy, reorganization, liquidation.

Актуальність дослідження. Десятилітній досвід існування банківської системи України показав, що з кожним роком все більше банків зазнають негативного впливу різноманітних факторів, які спричиняють хвилі ліквідацій та банкрутств. Зростає кількість втрачених банків, яка на сьогодні становить вже близько ста, а найголовніше, що їх кількість збільшується й надалі.

Нестійкість банківської системи особливо проявилась під час нещодавньої економічної кризи 2008-2009 років, наслідками якої стали значне зменшення прибутковості фінансово стабільних установ та збитковості банків, що призвело до неможливості банків підтримувати свою платоспроможність, достатній рівень капіталу та ліквідність. Навіть великі фінансові установи не витримали цих випробувань. Тому Національний Банк України був змушений застосувати усі примусові і не примусові заходи впливу, направлені на підтримання ліквідності та платоспроможності банків та стабілізацію банківської системи в Україні.

Аналіз останніх публікацій. Проблеми банкрутства, неплатоспроможності, ліквідації банківських установ вивчаються багатьма вітчизняними та зарубіжними вченими. Серед наукових праць, в яких досліджуються теоретичні аспекти проведення фінансового оздоровлення, сучасні форми, методи уникнення краху комерційних банків можна виділити дослідження таких науковців, як Р.Бурганов, В.Білошапка, Д.Бішоп, П.Гохан, Д.Депамфіліс, Ф.Еванс, Г.Іванов, І.Лютій, А.Мороз, В.Новиков, Ю.Нікітін, І.Никонова, С.Онисько, С.Рід, М.Савлук, А.Степаненко, А.Турбанов, А.Тютюнник, Е.Шабалін та інші.

Але слід зазначити, що проблематика визнання банківської установи неплатоспроможною, початок проведення процедури банкрутства або ліквідації саме в банківській сфері залишаються мало дослідженими, у тому числі й у сфері нормативного забезпечення. Також, варто наголосити, що дискусійними і не визначеними залишаються питання вибору методів фінансового оздоровлення банків та їх ефективності.

Метою статті є аналіз сучасного стану комерційних банків, до яких можливо застосувати процедуру фінансового оздоровлення, або в разі її неможливості – банкрутства та послідувочої ліквідації, на основі вітчизняного досвіду.

Викладення основного матеріалу. Нестабільність банківської системи України та кризові явища в економіці призвели до масової збитковості та втрати ліквідності більшістю кредитних установ країни, а в деяких випадках і до банкрутства, за яким в умовах застосування неефективних способів оздоровлення може послідувати і ліквідація.

Процедурі банкрутства кредитних установ притаманний ряд особливостей. Насамперед це визначається тим, що вони мають велику кількість кредиторів та вкладників, а тому потребують на особливу увагу та спеціально визначене законодавство, яке могло б врегулювати спори, що виникають на кожному етапі банкрутства банку.

В Україні немає відповідного закону, який врегулював би всі питання, що пов'язані з банкрутством саме банків, а діє лише Закон України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом», який стосується всіх підприємств, установ, організацій. Тому тут варто було б запозичити досвід багатьох розвинутих країн, в яких є відповідні окремі закони. В Росії, наприклад, також існує окремий Федеральний Закон «Про неплатоспроможність (банкрутство) кредитних організацій». Крім того, необхідність спеціального законодавства про банкрутство кредитних установ обумовлена ще й специфікою їх діяльності.

Дослідження проблем банкрутства банків варто було б розпочати зі з'ясування термінології. Так, в переважній більшості, вченими в науковій літературі поняття «банкрутство» та «неспроможність» не розмежовуються і вживаються як синоніми. В первинному розумінні фінансова неспроможність та банкрутство ототожнюються з неплатоспроможністю.

Термін «банкрутство» походить від італійського слова *banco rotto* – розбитий банк. Згідно з Законом України «Про відновлення платоспроможності боржника та визнання його банкрутом» під банкрутством розуміють визнану господарським судом неспроможність боржника відновити свою платоспроможність та задовольнити визнані судом вимоги кредиторів не інакше, як через застосування ліквідаційної процедури.

Хоча поняття банкрутство та неспроможність не розмежовуються на законодавчому рівні, останнє є ширшим порівняно із першим. Перше стосується лише задоволення претензій кредиторів шляхом ліквідації майна боржника.

Банки як фінансові посередники залучають чужі грошові кошти і розміщують їх з ціллю отримання прибутку в інших осіб. За великої кількості кредиторів і боржників банку вкрай важко терміново консолідувати ліквідні активи для погашення заборгованості, яка виникла перед кредиторами. Внаслідок цього процес погіршенні фінансового стану кредитної установи, якщо він розпочався, протікає значно швидше, ніж у промислових або торгових підприємств, і практично невідворотний.[1, с. 607]

На власників банку лягає тягар усунення неплатоспроможності всієї банківської установи – це головний принцип, який закладений в основу прийняття заходів по запобіганню банкрутства. Під запобіганням банкрутства розуміється можливість проведення досудової або судової санації банку. Це система комплексних заходів, які проводяться власником, уповноваженим органом або особою і які спрямовані на фінансове оздоровлення кредитної організації, шляхом її реорганізації, реструктуризації та проведення всіх інших заходів, які не суперечать законодавству, задля запобігання банкрутству та ліквідації банку.

Головні причини, які призводять до банкрутства банків можна поділити на зовнішні, які не залежать від керівництва установи та її акціонерів, та внутрішні, які спричинені чинниками, що існують в середині установи.

До зовнішніх причин на сьогоднішній день відносять:

- призупинення темпів росту та нестабільність загальносвітової та внутрішньої економік;
- масове вилучення вкладів, яке спостерігалось наприкінці 2008 року в Україні;
- утрата довіри до банку, наприклад від не правильного керівництва;
- загальноекономічна ситуація, коли відбуваються масові паніки серед вкладників банківських установ;
- також досить поширеним в українській практиці стають рейдерські атаки, які цілеспрямовано направлені на знецінення активів банку, та в подальшому

призводять до їх можливого продажу, або ліквідації.

До внутрішніх причин відносять:

- недотримання законодавства, особливо в частині про підтримання необхідного рівня всіх показників;
- обман органів влади, який викликаний приховуванням інформації від контролюючих суб'єктів про справжній стан з платоспроможністю фінансової

установи;

- некомпетентне керівництво, що залежить від рівня корпоративної культури установи;
- спекуляція;
- недоліки внутрішньобанківської системи, яка безпосередньо залежить від проведеної політики всередині установи.

Задля переведення банку в режим фінансового оздоровлення необхідно виникнення деяких підстав. До цих підстав відносять: по-перше, порушення банківського законодавства; по-друге, недостатній рівень капіталу, необхідного для забезпечення нормальної діяльності; по-третє, віднесення банку до категорії проблемних.

Справа про визнання банку банкрутом може бути порушена лише після відкликання банківської ліцензії, після чого санація банку не допускається. Орган, який ініціював рішення про ліквідацію, призначає ліквідатора, який приступає до виконання обов'язків негайно після відкликання ліцензії.

Коли багато банків мають значні труднощі або знаходяться на етапі глибокої кризи необхідно застосовувати комплексні заходи з пошуку та впровадження в практику таких форм та методів управління, використання яких дозволили б банківським установам не доводити справу до кризового стану. Якщо вже заходить річ про банкрутство, то необхідно застосовувати методи, які б дозволяли готувати та приводити в дію програми оздоровлення банків.

Наслідком фінансової кризи банківської установи є втрата ліквідності та платоспроможності, а отже, - порушення норм і вимог чинного банківського законодавства та нормативних актів НБУ.

У разі, якщо комерційний банк перебуває у кризі, яка загрожує подальшому його існуванню, то він може бути переведений на режим фінансового оздоровлення з ініціативи НБУ. Режим фінансового оздоровлення – це система непримусових та примусових заходів впливу на комерційний банк, спрямованих на збільшення капіталу банку до необхідного рівня протягом визначеного періоду з метою відновлення ліквідності та платоспроможності і усунення порушень, які призвели комерційний банк до збиткової діяльності або скрутного фінансового стану, а також наслідків цих порушень. [2]

Це складний процес і не кожний захід щодо фінансового оздоровлення призводить до позитивних результатів, тому Національний банк України в разі недостатності застосованих заходів може наполягати на обов'язковій реорганізації та призначити тимчасову адміністрацію.

До методів, за допомогою яких може здійснюватися фінансове оздоровлення банків в Україні задля запобігання банкрутству або втрати платоспроможності, відносять:

1. Передача активів неплатоспроможного банку в платоспроможний.

До фінансово стабільної установи передають обов'язки перед вкладниками. Цей спосіб є досить вигідним для всіх, так, наприклад, в 2009 році активи «Укрпробанка» були переведені в «Родовід банк».

Передача активів і обов'язків – достатньо поширена практика рішення проблем банків. Вона передбачена законодавством США, яке є засновником в даній області. Подібні процедури застосовуються в Канаді, Іспанії, більшості країн Латинської Америки, Турції, Румунії, в тому числі в країнах близького зарубіжжя, в Киргистані та Казахстані, тощо. [1, с. 622]

2. Шляхом продажу інвесторам за вже визначеною програмою санації.

Залежно від причин, що призвели до погіршення фінансового стану банку, з метою підвищення платоспроможності та приведення діяльності банку у відповідність до вимог банківського законодавства, до програми санації можуть застосовуватися такі заходи: виплата боргу кредиторам; внесення на розгляд загальних зборів питання про зміну органів управління банком залучення осіб, уповноважених інвесторами виконувати відповідні заходи. [3, с. 117]

Рішення про санацію комерційного банку може прийматися в трьох випадках: за ініціативою власників, за ініціативою НБУ та у ході впровадження справи про банкрутство. Якщо кредитна організація не зможе подолати проблеми, які в неї виникають вона підпадає під процедуру ліквідації. Після відкликання банківської ліцензії санація банку не дозволяється. В цьому випадку держава залишається лише спостерігачем та контролером виконання всіх наслідків.

3. Шляхом введення тимчасової адміністрації в банк, який знає кризу.

Досить поширений метод фінансового оздоровлення протягом останніх трьох років в Україні. Можемо бачити, що НБУ використовує його найбільше. За допомогою введення тимчасової адміністрації вдалося втримати велику кількість комерційних банків на поверхні та не допустити їх ліквідації.

Отже, неплатоспроможність однієї великої банківської установи може призвести до хвилі кризових явищ в усіх сферах країни.

Світова практика свідчить, що більше ніж 80% всіх банкрутств припадає на приватних осіб, а не на великі установи. Але найголовніше, що переважна більшість банкрутів оголошують про своє банкрутство самі.

Не всі методи застосовані до покращення діяльності банку призводять до позитивних результатів. Акціонери банків самі можуть вирішувати свої проблеми і використовувати злиття або приєднання як один із методів фінансового оздоровлення. Коли менш стійка кредитна установа приєднується до більш стійкої установи, в результаті чого унікається банкрутство банку.

По всьому світу можемо спостерігати консолідацію банківського сектору: капітали концентрують в великих структурах, тоді як малі або знаходять конкурентні переваги, або стають цілком поглинянними більшими структурами.[4]

Якщо виникають проблеми, пов'язані з недостатньою капіталізацією в банківській установі малих розмірів, то чекати на допомогу від держави немає сенсу. Вона не допомагає малим гравцям на ринку. Для таких банків залишається лише звернутися по допомогу до більших установ, наприклад продати повністю, або продати частину акцій. В іншому випадку вони будуть ліквідовані.

Отже, можна зробити висновок, що перш за все необхідні спільні зусилля акціонерів банку та державного регулятора. Саме менеджери банку мають проводити таку політику, яка б не вимагала втручання держави.

Загалом банкрутство маленького банку в Україні може пройти безболісно для суспільства та економіки. Інша річ якщо це буде великий банк. Вони зазвичай не підлягають ліквідації тому, що вона може призвести до негативних наслідків, які відобразяться на економіці всієї країни. Основна причина також полягає в тому, що після банкрутства банку його зобов'язання лягають частково на плечі платників податків.

Тому головним завданням Національного банку будь-якої країни є недопущення ліквідації великих банків і будь-яким можливим і складним способом досягти його оздоровлення.

Література

1. Турбанов А., Тютюнник А., / Банковское дело: Операции, технологии, управление. – М.: Альпина Паблшер. – 2010 р., - 682с.
2. Сміян Л. С., Грек Б. М., Костенко О. М., Нікітін Ю. В., Кононенко Л. М., Нікітін Д. Ю. Правове регулювання банкрутства: підручник / Національна академія управління; Академія муніципального управління / Л.С. Сміян (відп.ред.). — К.: КНТ, 2009. — 461с., с.161-163.
3. Лютий І.О., Криклій А.С., Міщенко В.І., Науменкова С.В., Версаль Н.І. Банківська справа: Навчальний посібник / За заг. ред. проф. Лютого І.О.- К.: Видавництво «Київський університет», 2009. - 392с.
4. Покращення ринкової цінності банку. / Банковская практика. – 2008. – №8. – с.18.

Стаття надійшла до редакції 17.07.2012 р.



ТОВ "ДКС Центр"